

**І ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОРУМ
«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ
АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НАСИЛЛЮ В ОСВІТНІХ
ЗАКЛАДАХ»**

**Участь практичного психолога та
соціального педагога в І ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ
ФОРУМІ «СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НАСИЛЛЮ В
ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ» 11 лютого 2020 року
НА БАЗІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО
ПРИВАТНОГО ЗАКЛАДУ «ДНІПРОВСЬКИЙ
ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Факультет психології

Юридичний факультет

Юридична клініка «Правова допомога»

м.Дніпро 11 лютого 2020 року

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет психології
Юридичний факультет
Юридична клініка «Правова допомога»**

**МАТЕРІАЛИ
І ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ФОРУМУ
«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ
НАСИЛЛЮ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ»**

11 лютого 2020 року

**Дніпро
2020**

УДК 316.6:34+364.632

ББК 88.5;67

С 69

*Ухвалено до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 5 від 27.02.2020 р.)*

Матеріали I Всеукраїнського форуму «Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах» (11 лютого 2020 року, Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»): збірник доповідей та тез. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2020. 184 с.

(в авторській редакції)

Вміщено матеріали I Всеукраїнського форуму, в якому взяли участь вчителі загальноосвітніх шкіл, професорсько-викладацький склад закладів вищої освіти, юристи, психологи, соціологи, вихователі таких міст України, як: Дніпро, Кам'янське, Харків, Київ, Кропивницький, Хмельницький, Покровськ, Краматорськ, Мелітополь, Кривий Ріг, Першотравенськ, Жмеринка та інші, представники керівних установ Дніпропетровської області. Тематика статей охоплює актуальні питання щодо протидії насиллю в освітніх закладах.

Матеріали форуму можуть бути використані у практичній діяльності фахівців вказаних напрямів діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Легка Оксана Володимирівна – доктор юридичних наук, доцент, проректор з наукової роботи Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Макушев Петро Васильовичу – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Шевяков Олексій Володимирович – доктор психологічних наук, професор, декан психологічного факультету Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Алфьорова Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, заступник начальника Навчально-методичного відділу Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Корсунська Вікторія Валентинівна – викладач кафедри педагогічної психології, факультету психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет», практичний психолог, член Української спілки психотерапевтів

(Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»)

© Автори, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
НАПРЯМОК: ПРАВОВИЙ	
Аксютіна А. В. Правові аспекти регулювання домашнього насильства у суспільстві	6
Алфьорова Т. М. Правове регулювання протидії насильству в навчальних закладах.....	8
Капустіна О.О. Правові методи протидії насиллю в освітніхзакладах ...	11
Карпенко Р. В. Правове регулювання запобігання та протидії домашньому насильству в країнах Європейського Союзу.....	16
Лисак С. О. Захист прав дітей,які потерпають від насилля в закладах освіти.....	20
Насташенко Я. І. Насилля–вплив соціальних мереж чи нова фішкамолоді?.....	24
Швидка А. С. Протидія насильству в освітніх закладах: проблеми правової регламентації	29
НАПРЯМОК: ПСИХОЛОГІЧНИЙ	
Басс С. А. Актуальні медичні питання протидії насиллю	35
Гарець Н. О. Особливості прояву агресії у студентів із різним рівнем самоспівчуття.....	43
Гладих Ж. Г., Приходько Г. В. Булінг серед студентської молоді – показник рівня толерантності.....	47
Гніда Т. Б. Психологічне насильство у спілкуванні батьків та педагогічних працівників	49
Єхалова Л. В. На шляху до емпатії.....	53
Корсунська В. В. Джерело жорстокого поведження з дитиною та батьківська безвідповідальність.....	56
Лазаренко В. І. Соціально-психологічні аспекти профілактики та протидії булінгу у закладах вищої освіти.....	62
Ланчуковська Л. А., Руденко О. О. Корекція та трансформація життєвих навичок у ситуації булінгу методом авторської психологічної гри «Розумій! Вирішуй! Дій!»	70
Матвійчук Т. В. Психологічні особливості підліткового віку як фактор прояву агресії та булінгу	75
Мушинський В. П. Психолого-педагогічна профілактика проявів насильства в освітньому середовищі.....	79
Сосновенко Н. В., Горленко В. М. Алгоритм діяльності практичного психолога з первинної профілактики насильства серед учнів підлітковоговіку	86
НАПРЯМОК: ГЕНДЕРНІСТЬ	
Кочелаба А. В. Правове регулювання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та проблеми його застосування.....	157
Ящук К. В., Бевза Л. Ю. Гендерно зумовлене насильство: виклики сьогодення	160

ПЕРЕДМОВА

Шановні учасники форуму та читачі!

Сучасне суспільство суттєво відрізняється від суспільства минулогостоліття: технічний прогрес вплинув на соціальні відносини, держава інакше поводить з громадянами тощо. Однак, рівень насилля на сучасному етапі розвитку особистості залишається дуже високим, а державні органи та громадські рухи дотепер не можуть перемогти його колосальну хвилю. Досі тривають криваві війни, тисячі людей стають жертвами злочинів. Нас перестали дивувати події, коли учні приходять до школи й розстрілюють однокласників, коли виникає конфлікт між батьками та вчителями, коли напруга між стосунками набирає темп та дістає негативного піку тощо.

Про причини виникнення, профілактику та попередження різних форм насилля обговорили учасники I Всеукраїнському форумі «Соціально- психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах».

До збірника включено матеріали науковців, педагогічних працівників, психологів, соціальних педагогів, представників правозахисних та державних органів з усіх куточків України. Такий формат збірника поєднує різні погляди, думки та дії щодо попередження та шляхи подолання насилля серед учасників освітнього процесу.

Маємо надію, що збірник збагатить сучасне суспільство новими підходами, конструктивними пропозиціями, методиками, способами медіації та діалогу щодо розв'язання актуальних проблем освітнього середовища з питань насилля.

НАПРЯМОК: ГЕНДЕРНІСТЬ

Ящук К. В.

*соціальный педагог Гірничо-електромеханічного коледжу
Криворізького національного університету*

Бевза Л. Ю.

*практичний психолог Гірничо-електромеханічного коледжу
Криворізького національного університету*

ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО:

ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Під гендерним насильством (gender-based violence) мається на увазі насильство, яке чинять переважно чоловіки проти переважно жінок. Найчастіше (але не тільки) це насильство здійснюється в приватному просторі (домашнє насильство), тому його погано розпізнають і карають органи правосуддя. Це проблема ХХІ століття, актуальна для всіх країн світу: немає жодної країни, де її було б вирішено [3].

Кожна третя жінка є жертвою насилля, але тільки 12% свідків звертаються до поліції з підозрою про злочин.

Проблему сексуальних домагань супроводжує мовчанка, перекладання вини на жертву та ігнорування з боку правоохоронних органів і роботодавців.

Що стосується захисту прав жінок, то 60% суддів і прокурорів підтримують думку, що в домашньому насильстві винна сама потерпіла. У 2017 році в Україні від побутового насильства загинуло 600 жінок. Для порівняння: в цьому ж році під час військових дій в АТО країна втратила 191 військового [1].

Загалом агресивну поведінку очікують від саме чоловіків, тому чоловіки – це та група, яка переважно чинить насильство будь-якого типу (хоча й сама страждає від насильства у війнах, розбоях, вуличному насильстві тощо). Тобто, передусім чоловіки є агресорами, які коять насильство проти жінок, дітей та інших чоловіків. Жіноча гендерна роль «пасивної» і «слабкої» статі, гендерна нерівність, не рівні можливості на ринку праці тощо роблять

жінок групою, вразливішою до насильства.

Однією з найпоширеніших форм гендерного насильства вважається, так зване, домашнє насильство (domestic violence), або насильство в сім'ї, якщо говорити мовою українського законодавства [5]. За результатами соціологічного дослідження «Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві» (2006), найпоширенішим видом насилля було названо насильство в сім'ї з боку партнера по шлюбу [6]. Жінки зазнають його вчетверо частіше за чоловіків. «90% наших громадян, які потерпають від насильства, це жінки. Причини – стереотипи, що жінка – «берегиня дому», її функція – приготування їжі та догляд за дітьми. І щойно вона починає заявляти про свої права, то одразу ж піддається насильству – чи економічному, чи психологічному, чи фізичному, чи сексуальному. Також з'явилася нова тенденція: якщо жінка намагається вирватися з кола домашнього насильства, то тоді методи стають більш витончені», – каже представник омбудсмена з питань рівності і недискримінації Оксана Філіпішина [2].

Попри масштаби домашнього насильства в Україні, проблема перебуває переважно «в тіні». Та більше, поширений принцип – «сама винна», відтак жертви намагаються замовчувати страждання, кажуть експерти. Показовим є те, що 68% українок не вважають проявом насильства приниження. Лише для 49% жінок насильство – це побої, а для 56% – зґвалтування. Такі результати опитування Українського інституту соціологічних досліджень[2].

Майкл Кауфман, котрий запроваджує поняття тріади чоловічого насильства як сукупності насильства проти жінок, насильства проти чоловіків та насильства проти самих себе. Кауфман визнає агресію токсичною частиною маскуліності, вбудованою суспільством і вихованням у структуру чоловічої психіки, та пропонує її позбутися [4].

Серед населення України кількість жінок на вісім відсотків перевищує кількість чоловіків, що породжує серйозні демографічні проблеми, які є підґрунтям для гендерної нерівності, як у бік жінок, так і чоловіків. У 2015

році Україна зайняла 67 місце серед 145 країн згідно з Глобальним звітом про стан гендерної рівності у світі за індикаторами «гендерне співвідношення серед депутатів Верховної Ради України та депутатів місцевих органів влади», «співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок та середнього рівня заробітної плати чоловіків» [7, с. 8].

Дані дослідження, проведеного в 2017 р. Фондом народонаселення ООН, показали, що економічні втрати, які несе українське суспільство внаслідок насильства щодо жінок, сягають до \$208 млн. на рік, при чому основна частина витрат, що зумовлені насильством щодо жінок, лягає на плечі самих постраждалих, і може сягати до \$190 млн. на рік (більше 90% сукупних економічних витрат суспільства) [7, с. 9]. Проблема гендерного насильства, зокрема домашнього, і на сьогодні залишається гострою в Україні. Ця проблема ускладнюється ще й наявністю збройного конфлікту та тимчасовою окупацією частини Донецької та Луганської областей та незаконною анексією АРК, адже в таких ситуаціях завжди зростає кількість випадків сексуального насильства, пов'язаного із конфліктом. Із погіршенням гуманітарної ситуації на окупованих територіях, кількість випадків гендерного насильства зростатиме і на решті території України.

Одним із головних напрямів профілактичної діяльності, спрямованої на протидію насильству є просвітницька робота серед дітей та молоді, яку проводять фахівці соціально-психологічної служби.

Одним із важливих заходів профілактики насильства в освітньому середовищі є формування у здобувачів освіти умінь і навичок розвитку і підтримки здорових міжособистісних відносин. Для цього до освітнього плану закладу освіти необхідно включати програми, які навчають дітей навичкам керування своєю поведінкою, шанобливого ставлення до однолітків і дорослих, конструктивного вирішення конфліктів, самостійного прийняття рішень.

Важливо, щоб у межах таких програм також обговорювалися питання, пов'язані із сексуальним і репродуктивним здоров'ям і поведінкою. Подібні

програми допомагають студентам засвоювати загальнолюдські цінності, вчитися поважати права і гідність людини, гендерну рівність і різноманіття, формуватися як особистість, підвищувати самоповагу і зміцнювати самооцінку. Основними дієвими формами роботи для попередження та подолання гендерного насильства є: тренінги, рольові ігри, форум-театри.

Для цього, на базі освітнього закладу було проведено ряд заходів для виявлення та корекції проявів гендерного насильства та відношення до нього.

Так, за даними проведеного дослідження серед 200 студентів (16-18 років), а саме: 130 дівчат і 70 хлопців, зазнали гендерного насильства: 60 % – економічного насильства; 10% – фізичного насильства; 10 % – психологічного насильства.

За результатами дослідження із 200 опитаних осіб, тільки 10 % осіб чоловічої статі зазнали гендерного насильства, з них: 4% економічне, 6% психологічне.

Із 70 опитаних хлопців 38,6 % самі здійснювали гендерне насильство, щодо осіб протилежної статі (5 % – фізичне насильство, 13% – економічне, 20,6% – психологічне). Із 70 опитаних хлопців – 50 % дублюють поведінку в сім'ї, 30% підпадають під вплив матеріалів соціальних мереж, Інтернету та телебачення, 20% підпорядковуються соціуму.

З 130 опитаних дівчат – 70 % переймають модель поведінки з сім'ї, вони вважають за норму будь-які прояви гендерного насильства, їм притаманна роль мовчазної, покірної жертви.

Після проведення 10 тренінгів та 5 рольових ігор, ситуація змінилася.

Із 200 опитаних 72 % змогли змінити ситуацію на краще 50% дівчат перестали бути у ролі «жертва», 22 % хлопців – стали більш з повагою ставитися до жіночої статі та перестали виступати у ролі «кривдника» у стосунках.

Список використаних джерел:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю «БЕЙКЕР ТІЛЛІ Україна»: URL: <https://bakertilly.ua/news/id45343> (дата звернення 26.01.2020) Український інформаційний сайт «Радіо свобода»: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29085513.html> (дата звернення 23.01.2020).
2. Український просвітній науково-популярний онлайн-ресурс «Гендер в деталях»: URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/> (дата звернення 23.01.2020).
3. Кауфман М. Конструювання маскулінності та триада чоловічого насильства: URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/triada-cholovichogo-nasilstva-134030.html> (дата звернення 23.01.2020).
4. Український просвітній науково-популярний онлайн-ресурс «Гендер в деталях»: URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/goditerpiti-use-pro-genderne-nasilstvo-proti-zhinok-134410.html> (дата звернення 23.01.2020).
5. Аніщук Н. В. Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз. Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун-тет «Одеська юридична академія». Одеса, 2008. 36 с.
6. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки / Колектив авторок. Київ, 2017. 264 с.